

Тимченко Михайло Михайлович

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології,
соціології та державного управління.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID: 0000-0002-1404-4261

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій, який супроводжував людство протягом останніх десятиліть, призвів до значної трансформації всієї системи політичних відносин. Дана трансформація знаходить своє вираження у поширенні онлайн практик політичної комунікації, спроб максимальної цифровізації електорального процесу та використанні принципово нових форм комунікації між людиною та державою. Перед Україною стоїть ряд викликів зовнішнього та внутрішнього характеру, які зумовлюють посилення процесів діджиталізації політичної участі та політичної комунікації.

В науковому середовищі точаться численні дискусії щодо ролі Інтернет-технологій у процесах демократизації системи політичних відносин. Прихильники цифрових трансформацій зазначають, що з появою даних технологій світ стає більш відкритим, демократизація невідворотною і саме за допомогою цифрового інструментарію можна побудувати дієву демократію з найвищим рівнем інклюзивності. В свою чергу скептики роблять наголос на тому, що з розвитком цифрових технологій з'являється новий тип нерівності, а саме цифрова нерівність. Під цифровою нерівністю в даному випадку розуміється неможливість користування усіма можливостями, які надає глобальна мережа.

Українська дослідниця В. Крижанівська, у праці «Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи», зазначає, що ключовими особливостями сучасних практик онлайн-комунікації є:

1) формування принципово нового комунікативного простору, шляхом використання можливостей соціальних медіа, в межах цих платформ відбуваються дискусії на політичні теми і формується специфічний простір;

2) поява нових політичних акторів які діють в онлайн середовищі (блогери, інфлюенсери, боти та анонімні користувачі), які можуть поширювати неправдиву, маніпулятивну та провокативну інформацію;

3) феномен блогерства, який має значний потенціал впливу на віртуальну аудиторію;

4) формування специфічного виду політики, який дослідниця окреслила

як медіаполітику, характерною рисою якої, є переважання медійної впливовості над повагою статусів;

5) поява принципово нових маніпулятивних технологій, які є характерними саме для онлайн-середовища (хайп, хейт, флейм та ін.);

6) ілюзорна віртуальна рівність;

7) підміна експертності (коли в онлайн середовищі з'являються люди, компетенції яких викликають численні сумніви) [1, с. 84].

Отже ми можемо спостерігати, що процеси цифровізації політичної участі може мати як позитивні, так і негативні складові. Але враховуючи те, що даний процес є невід'ємною складовою інформаційного суспільства, то можна зробити висновки про те що він є незворотнім та буде зазнавати постійної трансформації. Виходячи з цього, перед політичною системою постає завдання зробити його максимально безпечним, корисним, а управлінські кроки к сфері його регулювання не повинні загрожувати демократичному розвитку.

В контексті нашої публікації, доцільно було б розглянути можливості цифровізації електорального процесу в Україні (шляхом запровадження інструментів електронного голосування), нові форми політичної комунікації та особливості взаємодії громадянина та держави в умовах продовження воєнних дій.

Що стосується можливості запровадження електронного голосування, то починаючи з 2019 року в українському експертному середовищі точились активні дискусії щодо реалізації даного інструменту. Органом державної влади до функціоналу якого належала розробка системи електронного голосування стало Міністерство цифрової трансформації України. Було заплановано тестування даної системи на місцевих виборах 2020 року, але згодом було зазначено, що основними перепонами є відсутність довіри до даної системи та численні безпекові виклики [2].

В умовах російського повномасштабного вторгнення, коли значна кількість громадян України стала або біженцями або внутрішньо переміщеними особами, питання запровадження дистанційного голосування знову почало обговорюватись у науковому середовищі. В той же час значна кількість експертів зазначає, що запровадження даної системи несе в собі ряд ризиків, а саме: недовіра до даної системи як з боку виборців, так і з боку політичних сил; значне зростання можливостей для підкupu виборців (в дистанційному форматі цей процес може прийняти загрозливі масштаби); хакерські атаки з боку держави-агресора; недосконалість існуючої цифрової інфраструктури та проблеми з ідентифікацією виборців.

Можна зазначити, що дистанційне голосування на виборах, в чистому вигляді не використовує жодна з країн світу. Дана система виступає доповненням до традиційної виборчої процедури і має дуже різний відсоток

залучення у різних країнах світу (лідером у сфері використання дистанційного голосування є Естонія). Тому у сфері діджиталізації виборчого процесу в Україні варто звернутись до успішних кейсів які використовуються в країнах ЄС, що дозволить органічно доповнити існуючу виборчу процедуру. Також запровадження даного інструменту, може значно підвищити рівень електоральної участі молодого покоління, явка серед якого є традиційно низькою. Але дане запровадження повинно враховувати всі існуючі безпекові виклики.

Аналізуючи нові форми комунікації між політичними акторами з одного боку та комунікацію між політичними акторами та електоратом з іншого, варто зазначити, що в період війни, інформаційно-комунікативні технології стали невід'ємним інструментом кризової комунікації. Статистика свідчить, що соціальні платформи стали одним з ключових джерел інформації. З одного боку це виконує стабілізуючу роль, а з іншого, соціальні мережі можуть стати ареною для ворожих ІІСО (інформаційно-психологічних операцій), тому важливою є реалізація кроків у напрямі підвищення медійної компетенції населення та основ аналізу інформації. Також соціальні мережі стали тим майданчиком, за допомогою якого волонтери організують творчі заходи, збори та аукціони з метою допомоги армії та особам які постраждали від війни. В даному контексті можна стверджувати, що соціальні мережі в майбутньому стануть основним майданчиком для політичної агітації, поступово витісняючи традиційні агітаційні заходи (зустріч з виборцями за місцем проживання, кампанія «від дверей до дверей» та ін.)

Що стосується форм цифрової взаємодії держави та громадянського суспільства, то найбільш поширеними формами є використання електронних петицій та бюджети участі (на локальному рівні).

Електронні петиції зарекомендували себе як простий інструмент зворотного зв'язку між владою та суспільством, який характеризується відсутністю бюрократичних перепонів (кожний громадянин може зареєструвати онлайн-петицію та почати збирати голоси на її підтримку). На сьогоднішній день, головною проблемою є те, що петиції за своєю суттю мають консультативний характер і влада не зобов'язана їх виконувати, навіть у випадку коли вони набрали достатню кількість голосів. Виконання вимог петиції є більше політичним а не юридичними зобов'язанням [3]. Але в той же час, зміст зареєстрованих петицій дозволяє владі аналізувати сукупність суспільних запитів та вчасно вносити корективи до своєї управлінської діяльності, що дозволяє зробити управлінський процес більш публічним та ефективним.

Що стосується «бюджетів участі», то у передвоєний час, даний інструмент зарекомендував себе як ефективний важіль впливу на прийняття

управлінських рішень у сфері бюджетних видатків локального рівня. Суть даного інструменту полягає в тому, що частина міського бюджету виділяється на реалізацію проєктів які є запропонованими безпосередньо громадою. Проєкт повинен отримати відповідну кількість голосів та в подальшому може бути реалізований. Практика засвідчила, що в деяких громадах, було успішно реалізовано низьку проєктів локального розвитку.

Отже можна сказати, що реалізація інструменту електронних петицій, в подальшому може отримати своє належне законодавче обґрунтування і стати дієвим механізмом впливу та контролю за діяльністю влади на різних рівнях. Що стосується бюджетів участі, то тут спостерігається необхідність більш жорсткої формалізації даного інструменту.

Перспективними напрямками досліджень може стати: можливості запровадження електронного голосування на виборах різних рівнів, правова регламентація політичної реклами у соціальних мережах та правова формалізація локальних інструментів електронної демократії.

Список використаних джерел

1. Крижанівська В. Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані*. 2021. Том 24 №9. С. 82-90.
2. Плануємо запровадити електронне голосування на виборах. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. 2020.10 бер. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/planuemo-zaprovaditielektronne-golosuvannya-na-viborakh> (дата звернення: 06.03.2024).
3. Transparency international. Електронні петиції: інструкції з використання. URL: <https://ti-ukraine.org/news/elektronni-petytsiyi-instruktsiya-z-vukorystannya/> (дата звернення: 7.03.2024).

Вагіна Олена Миколаївна

Кандидат історичних наук, доцент кафедри політології.

Запорізький національний університет

ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШИХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІЧНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

За даними Центральної виборчої комісії (ЦВК), станом на 24 лютого 2022 р. в Україні тривали декілька виборчих кампаній: проміжні вибори народного депутата України (206 округ, Чернігівська область) та місцеві вибори різних рівнів. На підставі Указу Президента України, згідно з яким на період дії воєнного стану в Україні проведення виборів і референдумів заборонено, ЦВК